

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ІМЕНІ П.І.ЧАЙКОВСЬКОГО**

Кафедра суспільних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор
з наукової роботи
Скорик А. Я.

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОГО
ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ:
ШКОЛИ, НАПРЯМИ, ПЕРСОНАЛІЇ
РОБОЧА ПРОГРАМА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
для аспірантів**

Галузь знань: **02 «Культура і мистецтво»**

Спеціальність: **025 «Музичне мистецтво»**

Освітній рівень: **третій освітньо-творчий рівень вищої освіти**

Ступінь вищої освіти: **«Доктор мистецтва»**

Київ – 2023 рік

Робоча програма з навчальної дисципліни «**Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії**» (1-2 семестр) для аспірантів третього освітньо-творчого рівня вищої освіти в галузі знань 02 «Культура і мистецтво», за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво». 29 с.
«_____» _____ 2023 року. 29 с.

Укладач: **Бровко М. М.**, доктор філософських наук, професор кафедри суспільних наук Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.

Рецензент: **Федоренко М. О.**, кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.

Робочу програму з навчальної дисципліни затверджено на засіданні Науково-аналітичної ради Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського. Протокол від 26.09.2023 року № 2.
Голова Науково-аналітичної ради,
доктор мистецтвознавства, професор _____ Скорик А. Я.

Робочу програму з навчальної дисципліни погоджено з гарантом освітньо-творчої програми
Гарант освітньо-творчої програми
кандидат мистецтвознавства, в. о. професора _____ Ринденко О. В.

Робочу програму з навчальної дисципліни перевірено
Завідувач відділу аспірантури та докторантури
кандидат мистецтвознавства, в. о. професора _____ Путятицька О. В.

Схвалено Вченою радою НМАУ ім. П. І. Чайковського для аспірантів третього освітньо-творчого рівня вищої освіти в галузі знань 02 «Культура і мистецтво», за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».
Протокол від «27» вересня 2023 року №2

© Бровко М. М., 2023 рік

© НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2023 рік

Обсяг курсу – 120 годин
 Лекційних – 34 годин
 Семінарських – 26 годин
 Самостійних – 60 годин
 Екзамен

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії»

Найменування показників	Галузь знань, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 4	02 Культура і Мистецтво	Дисципліни, які забезпечують набуття загальнонаукових (філософських) компетентностей з циклу обов'язкових навчальних дисциплін.
Модулів: 2		Рік підготовки: 1-й
Змістових модулів: 2		Семестр: 1, 2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: —	Освітньо-кваліфікаційний рівень: третій освітньо-творчий рівень вищої освіти	Теоретичні, лекційні: 34
Загальна кількість годин: 120		Практичні, семінарські: 26
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи аспіранта – 2		Самостійна робота: 60
		Індивідуальні завдання: виконання здійснюється за рахунок самостійної роботи
		Вид контролю: Змістовний модуль – 2, Модуль (екзамен) – 1

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії», є необхідною теоретичною дисципліною професійної підготовки аспірантів, особливо в час, коли після захисту наукової роботи присвоюється звання доктора мистецтва по конкретній галузі науки. Програму укладено відповідно до завдань, які висувуються сучасним етапом розвитку вищої мистецької освіти в Україні.

Мета курсу: метою вивчення філософії є формування філософської культури, світоглядної і громадянської позиції аспірантів, їх мисленнєвої суверенності, сприйнятливості до нового етосу людини і соціуму, змістом життєдіяльності котрих є смислотворчість і діалог, та здатності до власної самореалізації в такому контексті.

Навчальний курс іманентно утримує також постійну увагу до процесу формування ментальних структур мовленнєвої діяльності, особливостей розвитку національного духу в його соціокультурній історії, проблем національної та культурної ідентичності, соціальних програм в галузі культури.

Основні **завдання** курсу «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії»:

- формувати широкий науково-теоретичний світогляд;
- сприяти розвитку і удосконалення філософської культури мислення;
- аналіз філософських шкіл, напрямів, концепцій конкретних філософів у контексті історико-культурологічного процесу як об'єкту наукового пізнання;
- ознайомлення з теоретико-методологічними підходами до концептуалізації філософських проблем сучасності;
- вивчення понятійно-категоріального апарату дисципліни;
- виявлення концептуальних принципів розробки теоретичних основ розвитку історико-філософського процесу;
- осмислення характерних особливостей розвитку філософського осмислення теорії і практики розвитку сучасної науки і культури;
- підготувати аспірантів до науково-дослідної праці в галузі філософських проблем, що мають вихід на проблеми розвитку мистецтва;
- сприяти засвоєнню необхідних знань із суміжних дисциплін – естетики, етики, релігієзнавства, логіки, мистецтвознавства;

Відповідно до навчального плану, предмет «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії» вивчається протягом першого і другого семестру аспірантами першого року навчання. Для повного засвоєння предмету, крім, власне, філософських дисциплін необхідно залучення ще й знань із історії, психології, літератури, живопису, театральної справи, бібліографії тощо.

У підготовці програми було використано:

- відповідну фахову літературу;
- власні джерелознавчі розробки.

Виходячи з того, що курс «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії» систематично наповнюється новими науковими розробками, публікаціями монографій, статей, науково-методичними розробками, програма цього курсу потребує постійного оновлення із залученням найновіших досліджень.

Програмою передбачено 120 академічних годин, завершується курс екзаменом.

Отримані аспірантами теоретичні знання з дисципліни «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії» необхідно застосувати у практичній роботі на індивідуальних заняттях із предмету «Мистецтвознавство», який є важливою складовою частиною загального підготовки аспірантів НМАУ ім. П. І. Чайковського. Викладання навчального курсу з філософії передбачає і певну стратегію щодо освоєння аспірантами необхідного кола теоретичних знань.

Основні форми роботи:

1. Важливою формою роботи є лекція, під час якої аспірантам у проблемному форматі даються фундаментальні, принципово важливі положення відповідних філософських напрямів, шкіл, персоналій. Така форма подачі конкретного філософського матеріалу сприяє розвитку навиків філософського мислення, формуванню філософської культури, що є базою для дослідницько-пошукових дій аспірантами, кожен з яких працює над власною темою кандидатської дисертації. Оскільки в сучасній науці здобувач після захисту наукового обґрунтування отримує звання доктора мистецтв в конкретній галузі знань, то навички теоретичного мислення так потрібні у будь-якій сфері сучасного знання неможливо сформувані поза сферою філософії.

2. Не менш важливою формою роботи при вивченні філософії є семінарські заняття. Під час семінарських занять аспіранти мають реальну можливість розвивати свої теоретичні знання, удосконалювати основи глибинного філософського мислення, котре є вкрай необхідною передумовою власного наукового пошуку, дослідження конкретно-мистецтвознавчих проблем.

В результаті вивчення дисципліни аспірант **повинен знати**:

- основні принципи філософського світовідношення, специфіку філософської запитальності, природу полемічності філософських систем між собою, прикметність сучасних типів філософського дискурсу;
- концептуальний характер засадничих способів буттєвості людини (суспільство, практика, комунікація., виробництво тощо);
- історичні типи світовідношення людини та соціокультурні передумови їх принципових трансформацій;
- основні тенденції руху національної свідомості і культури в контексті загальноцивілізаційного поступу;

- ключові стратегії розв'язання основних соціокультурних колізій сучасності;

- стратегію формування нового типу суб'єктивності, природу духовних імперативів життєдіяльності сучасника та характер розгортання сучасної соціальної стратегії.

Повинен вміти:

- розрізняти в тій чи іншій системі філософського знання його загальноцивілізаційні, національні та екзистенціальні виміри, застосовувати зазначене розрізнення в справі формування власного відношення до гуманітарної культури людства в цілому;

- вміти орієнтуватись в особливостях різних форм освоєння світу (наукова, філософська, етична, релігійна, художня тощо);

- вміти обґрунтовувати свою світоглядну позицію, ієрархію своїх життєвих цілей та ідеалів з опертям на культурні досягнення людства;

- вміти здійснювати рефлексію над власним життєвим досвідом, професійним та гуманітарним знанням, феноменами духовного життя суспільства;

- вміти в системі суспільної комунікації реалізовувати гуманістичний зміст вироблених людством духовних відношень – моральних, правових, естетичних тощо;

- вміти використовувати інтелектуальний потенціал філософії для розбудови власного духовного світу та професійного становлення;

- вміти толерантно ставитись до інших світоглядних позицій і образів життя.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва змістових модулів і тем «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії»	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН					
	Денна форма					
	Обсяг годин Усього	Обсяг годин Аудиторних	у тому числі			
			Теоретичні Лекційні	Практичні Семінарські	Самостійна робота	Контрольний модуль
1	2	3	4	5	6	7
МОДУЛЬ I. Історичний фундамент становлення філософської думки: історія, методологія, теорія						
Тема 1. Предмет філософії, основні функції, соціальне значення	2	2	2	-	-	-
Тема 2. Формування методологічних засад філософського знання в країнах Стародавнього Сходу	6	2	-	2	4	-
Тема 3. Місце та роль античної філософської методології в історії світової філософії	4	2	2	-	2	-
Тема 4. Методологічні засади філософського знання Середньовіччя	4	2	2	-	2	-
Тема 5. Методологічні засади філософського знання епохи Відродження	4	2	-	2	2	-
Тема 6. Методологічні засади філософського знання Нового Часу	4	2	2	-	2	-
Тема 7. Проблеми методології у Німецькій класичній філософії	4	2	-	2	2	
Тема 8. Проблеми методології у Некласичній філософії кінця XIX ст. – XX ст. - XXI ст.	4	2	2	-	2	
Тема 9. Філософська думка в Україні	8	4	2	2	4	
Разом за модулем I.	40	20	12	8	20	
МОДУЛЬ II. Світоглядно-методологічні засади сучасного філософського знання						
Тема 1. Методологічні виміри філософської онтології: буття як філософська категорія	4	2	2	-	2	-
Тема 2. Логіко-методологічні інтерпретації руху, простору і часу – як атрибутів матерії	6	4	2	2	2	-
Тема 3. Діалектика як вчення про розвиток. Історичні форми діалектики.	4	2	2	-	2	-
Тема 4. Логіко-методологічні виміри філософії свідомості	4	2	-	2	2	-

Назва змістових модулів і тем «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії»	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН					
	Денна форма					
	Обсяг годин Усього	Обсяг годин Аудиторних	у тому числі			
			Теоретичні Лекції	Практичні Семинарські	Самостійна робота	Контрольний модуль
1	2	3	4	5	6	7
Тема 5. Методологічні проблеми філософії пізнання	4	2	-	2	2	-
Тема 6. Філософська методологія у вченні про суспільство	8	4	2	2	4	-
Тема 7. Філософсько-методологічні аспекти взаємодії суспільства і природи	6	2	2	-	4	
Тема 8. Діалектика матеріального та духовного життя суспільства	4	2	-	2	2	
Тема 9. Поліметодологія в осягненні соціальної структури суспільства. Суб'єкти суспільного розвитку	4	2	2	-	2	
Тема 10. Рушійні сили та суб'єкти суспільного розвитку	6	2	-	2	4	
Тема 11. Філософсько-методологічні виміри духовної сфери життя суспільства	4	2	2	-	2	
Тема 12. Філософська методологія в осмисленні політичної сфери життя суспільства	6	4	2	2	2	
Тема 13. Методологічні проблеми філософської антропології: феномен людини та її сутнісних сил	4	2	2	-	2	
Тема 14. Поліметодологія в інтерпретації аксіологічних проблем людини та суспільства	4	2	-	2	2	
Тема 15. Філософська методологія в осмисленні сучасних глобалізаційних процесів та формування всесвітнього співтовариства	4	2	2	-	2	
Тема 16. Логіко-методологічні проблеми сенсу історії та її рушійних сил	8	4	2	2	4	
Разом за модулем II.	80	40	22	18	40	2
РАЗОМ ЗА МОДУЛЕМ I + II:	120	60	34	26	60	2

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. МОДУЛЬ I. Історичний фундамент становлення філософської думки: історія, методологія, теорія

Тема 1.

Предмет філософії, основні функції, соціальне значення

Проблеми методології сучасного філософського знання. Методологічні особливості в тлумаченні природи філософського знання. Проблема науковості філософії і обмеженість сцієнтизму. Генезис філософії, природа і специфіка філософського знання, специфіка розсудкового і розумового мислення, функції філософії в пізнанні та практичному досвіді індивіда. Філософія та її людський вимір. Значення філософії для формування людської особистості. Цінність філософії для індивіда і суспільства. Філософія і сучасна епоха. Світогляд як духовно-практичний феномен. Світогляд як інтегральне духовне утворення. Структура світогляду. Основні етапи історичного розвитку світогляду. Світоглядна культура особистості і роль філософії в її формуванні. Проблема специфіки світоглядних питань, їх відмінності від наукових та ін., історичні типи світовідношення, особливості світовідчуження українства.

Тема 2.

Формування методологічних засад філософського знання в країнах Стародавнього Сходу

Генезис філософських ідей в умовах розвитку Древнього Єгипту. Зародження філософії в Стародавній Індії. Веди, Брахмани, Упанішади та їх роль в становленні філософських ідей. Перехід від міфології до філософії. Філософські школи в Стародавній Індії – йога, санкх'я, міманса, веданта, вайшешика, н'яя, чарвака-локаята. Передумови виникнення філософії в Стародавньому Китаї. Вчення Лао-цзи (VI ст. до н.е.). Вчення Конфуція. Школа вільнодумства Ян Чжу. Філософські ідеї Мен-цзи. Школа «Фа цзя». Філософ і просвітителі Ван Чун.

Тема 3.

Місце та роль античної філософської методології в історії світової філософії

Об'єктивні передумови формування античної філософської думки. Проблема виникнення та особливостей античної філософії. Розвиток ідей у натурфілософських школах Стародавньої Греції. Філософське вчення представників мілетської школи – Фалеса, Анаксімена, Анаксимандра. Діалектика Геракліта Ефеського. Логос Геракліта. Філософія Піфагора. Піфагорейський союз. Філософська школа олеатів. Ксенофан, Парменід,

Зенон, Меліс. Категорія «субстанція» в елеатів. Філософія Емпедокла. Оригінальність філософії Анаксагора. Атомістична філософія Левкіппа і Демокріта. Філософія софістів. Сократ і кардинальна зміна в філософському мисленні. Об'єктивний ідеалізм Платона. Філософія Арістотеля. Епікурейська філософія. Вчення Лукреція Кара. Неоплатоніки. Плотін, Прокл, Ямвліх, Діадох.

Тема 4.

Методологічні засади філософського знання середньовіччя

Об'єктивні та суб'єктивні передумови формування середньовічної філософії. Характерні риси середньовічної філософії. Ідеї патрістики та схоластики як провідних напрямів середньовічного філософствування. Філософські ідеї Августина Блаженного. Іоан Скот Еріугена. Філософські вчення в Середній Азії Аль Фарабі, Ібн-Сіна (Авіценна), Омар Хайям. Арабські філософи. Ібн-Рошд (Аверроес). Філософські ідеї Фоми Аквінського. Роджер Бекон. Дунс Скот. Уільям Оккам.

Тема 5.

Методологічні засади філософського знання епохи Відродження

Соціально-економічні передумови формування філософії доби Відродження. Особливості спадкоємності в філософії Відродження передових ідей середньовіччя. Розвиток ідей розуміння людини і світу в епоху Відродження. Формування нової самосвідомості людини. Філософські ідеї Піка делла Мірандолла. Світоглядний поворот у добу Відродження завдяки ідеям М.Коперніка і Д.Брунго. Діалектичні ідеї в працях М.Кузанського і Б.Телезію. Проблеми державотворення в трудах Ла Боесі і Н.Макиавеллі. Ідеї утопічного соціалізму в працях Т.Мора і Т.Кампанелли. Філософські ідеї періоду «високої класики»; гуманістична спрямованість, натурфілософські та наукові ідеї філософії Відродження.

Тема 6.

Методологічні засади філософського знання Нового Часу

Історична обумовленість становлення філософії Нового часу. Основні ідеї та здобутки філософії Нового часу. Головне завдання філософії Нового часу. Френсіс Бекон як засновник емпіризму. Проблема методу в філософії Нового часу. Раціоналістична філософія Рене Декарта. Вчення Томаса Гоббса. Сенсуалізм Дж. Локка. Скептицизм Давида Юма. Пантеїзм Б. Спінози. Блез Паскаль. Проблема субстанції у філософії XVII ст. Монадологія Г. Лейбніца. Філософські ідеї французьких просвітителів. Ш. Монтеск'є, Вольтер, Руссо, Ламетрі, Дідро, П. Гольбах, Гельвецій.

Тема 7.

Проблеми методології у Німецькій класичній філософії

Передумови формування німецької класичної філософії. І. Кант – родоначальник німецької класичної філософії. Докритичний і критичний період філософської творчості І. Канта. Агностицизм І. Канта. Діалектика Канта. Вчення про категорії. Антиномії Канта. Філософія Фіхте. Теорія науко вчення Фіхте. Філософська система Шеллінга. Натурфілософія Шеллінга. Шеллінг і Гегель. Гегелівська ідея тотожності буття і мислення. Абсолютна ідея Гегеля. Антропологізм Л. Фейєрбаха. Марксистська філософія.

Тема 8.

Проблеми методології у Некласичній філософії кінця ХІХ ст. – ХХ ст. - ХХІ ст.

Ірраціоналізм методологічної позиції філософії А.Шопенгауера. Позитивістська концепція О. Конта. Християнський екзистенціалізм С. К'єркегора. Особливості некласичного типу філософствування. Ірраціоналістичний гуманізм. Філософія життя як новий напрямок філософії. А. Бергсон, Ф. Ніцше, Георг Зіммель, Вільгельм Дільтей, О. Шпенглер. Франкфуртська школа. Неокантіанство марбургської (Г. Коген, П. Наторп, Е. Кассіер) і Баденської (Фрейбургської) школи (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт). Інтуїтивізм Б. Кроче. Психологія З. Фрейда і його послідовників. Е. Фромм, К. Юнг. Французький і німецький екзистенціалізм. Ж. П. Сартр, А. Камю, Г. Марсель, С. де Бовуар, М. Хайдеггер, К. Ясперс. Феноменологія Е. Гуссерля. Філософська антропологія. Персоналізм. Еволюція релігійної філософії. П. Тейяр де Шарден. Структуралізм і постструктуралізм. Постмодернізм.

Тема 9.

Філософська думка в Україні

Світогляд часів Трипільської культури. Релігійні уявлення трипільців. Характерні особливості мистецтва трипільців. Філософський світогляд у «Велесовій книзі». Філософія віри, надії і любові стародавніх часів. Філософія давніх слов'ян. Виникнення філософії часів Київської Русі. Філософське звучання «Слова про закон і благодать». «Слово о полку Ігоревім» як джерело своєрідної філософської культури. Філософія періоду Відродження. Ранні українські гуманісти – Юрій Дрогобич, Павло русин, Станіслав Оріховський. Роль і місце Острозької академії у філософському збагаченні українського народу. Філософія в Києво-Могилянській академії. Філософія Г. Сковороди. Філософські ідеї Т. Г. Шевченка. Філософія України другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. П. Куліш, О. П. Потебня, П. Д. Юркевич, І. Я. Франко, Л. Українка. Філософські ідеї українських філософів-шестидесятників.

4. 2. МОДУЛЬ II. Світоглядно-методологічні засади сучасного філософського знання

Тема 1.

Методологічні виміри філософської онтології: буття як філософська категорія

Категорія «матерія» у філософії. Альтернатива «буття-небуття» в системі відношень життя. Класичне і посткласичне розуміння буття. Природа онтологічної рефлексії, єдність і структурність буття, сутність буття матеріального, альтернатива «буття-небуття» в системі відношень життя. Сенс життя, феномен долі, відповідальність за долю буття, проблема вибору життєвої стратегії буття.

Тема 2.

Логіко-методологічні інтерпретації руху, простору і часу – як атрибутів матерії

Соціальний простір та соціальний час як форми буття людей у культурі. Проблема часу: абсолютна концепція часу та час як відношення між подіями. Напрямок часу. Проблема сенсу життя, смерті-безсмертя в горизонті онтологічної. Рух, простір і час як спосіб та форми існування матерії, соціальний простір та соціальний час як форми буття людей в культурі. Час як миттєвість і як вічність. Час як міра життя і простір розвитку людини. образи часу (простору) в культурі. Кінечність людини і тема смислу життя. Проблема «освоєння» часу.

Тема 3.

Діалектика як вчення про розвиток. Історичні форми діалектики.

Принципи і закони діалектики. Закон єдності і боротьби протилежностей. Закон переходу кількісних співвідношень в якісні. Закон заперечення заперечення. Категорії діалектики. Розробка філософського вчення про діалектику в історії філософії. Науково-методологічна роль, функції та практичне значення діалектичного ставлення до світу. Принципи, закони та категорії діалектики, що визначають діалектичний тип мислення і пізнання

Тема 4.

Логіко-методологічні виміри філософії свідомості

Проблема свідомості в історії філософії. Генезис свідомості. Поняття свідомості. Свідомість і мозок. Матеріальне і ідеальне. Образ і предмет. Активність свідомості. Свідомість і підсвідомість. Свідомість в системі форм відображення. Відображення й інформація. Специфіка психічного відображення. Психіка тварин. Соціальність і свідомість. Свідомість

як суспільно-історичний феномен. Структура свідомості. Рівні свідомості. Форми свідомості. Свідомість і самосвідомість. Феномен несвідомого. Свідомість і мова. Мова засіб спілкування. Єдність мови і свідомості. Знакові системи. Свідомість і спілкування. Свідомість і кібернетика.

Тема 5.

Методологічні проблеми філософії пізнання

Пізнання як процес. Проблема визначення знання. Емпіричне та теоретичне знання. Особливості чуттєвого та раціонального в пізнанні. Методи пізнання. Проблема істини та хиби в філософії. Пізнання як процес. Пізнання і свобода. Філософсько-методологічні ракурси теорії пізнання; емпіричні та теоретичні методи наукового пізнання; проблема істини та хиби у філософії (Аристотель), істина як загальна мета пізнання (Ф. Бекон, Р. Декарт), істина як процес (Г. В. Ф. Гегель). Феномен знання як предмет філософської рефлексії. Герменевтика про істину в межах мистецтва та гуманітарного знання (Гадамар, П. Рікбор)

Тема 6.

Філософська методологія у вченні про суспільство

Предмет і структура соціальної філософії. Особливості формування поняття «суспільство». Суспільство як само організуюча система. Філософські підходи щодо розуміння сутності суспільства. Еволюція філософських уявлень про єдність людства та історичного процесу. Моделі розвитку історії в культурі. Криза прогресистської ідеології. «Нова історична наука» (школа «Анналів»). Межі історії та її засадничі структури. «Про користь і шкоду історії для життя» (Ф. Ніцше). Феномен історичної пам'яті та формування історичної свідомості. Проблема пізнання та інтерпретації історії («Науки про природу» та «науки про дух, життя, історію». – Г. Ріккарт).

Тема 7.

Філософсько-методологічні аспекти взаємодії суспільства і природи

Історико-онтологічні особливості взаємозв'язку суспільства і природи. Найважливіші характеристики складових географічної оболонки. Географічне середовище. Антропосфера, соціосфера, біотехносфера. Поняття екології. Екологія та екологічні проблеми в сучасній Україні. Народонаселення – передумова та суб'єкт історичного процесу. Якісний стан населення. Сім'я. Функції сім'ї. Історичні типи відтворення населення. Закон Мальтуса.

Тема 8.

Діалектика матеріального та духовного життя суспільства

Виробництво як суспільна форма життєдіяльності людей. Основні тенденції зміни структурних доміант суспільного виробництва. Духовне

виробництво як «виробництво людини». Форми духовного виробництва. Роль духовного виробництва у відтворенні ціннісного самовизначення людини. Вчинок як практична реалізація духовної спроможності людини. Проблема формування духовної культури як визначальної підвалини світосприйняття та світовідношення. Постановка проблеми «духовності» в філософії. Сутність походження та природа духовного. Проблема формування духовної культури людини.

Тема 9.

Поліметодологія в осягненні соціальної структури суспільства.

Суб'єкти суспільного розвитку

Поняття соціальної диференціації. Конкретно-історичні форми соціальної диференціації. Ієрархізація суспільства та групоутворення. Стратифікація соціуму. Концепція К. Поппера. Концепція Л. М. Гумільова. Соціальна концепція М. Бердяєва. Соціальні ідеї П. Сорокіна. Поняття професійна стратифікація. Поняття соціометрії. Соціальна група. Великі і малі соціальні групи. Касти і соціальні верстви. Поняття «страти», «сім'я», «етнос», «рід», «плем'я». Народність і нація. Поняття менталітету та ментальності. Формування і розвиток української нації.

Тема 10.

Рушійні сили та суб'єкти суспільного розвитку

Поняття соціальної структури та провідні аспекти її аналізу; основні елементи соціальної структури суспільства; кровно-родинні спільноти; соціальні верстви; соціально-етнічні спільноти. Соціальна група. Класи як особлива соціальна група. Касти і соціальні верстви. Поняття «страти». Сім'я як мала соціальна група. Сучасна сім'я: проблеми формування і розвитку. Поняття «етнос», «рід», «плем'я», «народність», «нація». Сучасне тлумачення поняття «нація». Поняття менталітету та ментальності. Особливості української ментальності. Формування і розвиток української нації.

Тема 11.

Філософсько-методологічні виміри духовної сфери життя суспільства

Поняття духовна життя суспільства. Духовна життя суспільства як єдність єдність світу ідеального і соціальних суб'єктів. Структура і рівні суспільної свідомості – буденна і теоретична свідомість, суспільна психологія й ідеологія. Поняття масова свідомість. Форми суспільної свідомості. Політична свідомість. Правова свідомість. Моральна свідомість. Естетична свідомість. Релігійна свідомість. Наукова свідомість. Філософська свідомість.

Тема 12.

Філософська методологія в осмисленні політичної сфери життя суспільства

Політична структура суспільства. Зміст і функції політичної системи. Поняття політичні відносини. Поняття політична діяльність. Поняття політичне управління. Людина і держава. Теорії походження держави. Держава і влада. Форми державного устрою. Держава як політична організація. Держава соціальний суб'єкт. Місце і роль держави в політичній системі. Поняття політична культура. Політична свідомість і політична культура як елементи політичної системи. Поняття держава-нація. Політична держава і громадянське суспільство. Національна держава і громадянське суспільство.

Тема 13.

Методологічні проблеми філософської антропології: феномен людини та її сутнісних сил

Основні тлумачення походження людини. Поняття «індивід-індивідуальність-особистість» як вимір соціальної сутності людини. Діяльність як спосіб існування людини. Особистість у вимірах філософського аналізу. Людина, індивід, особистість. Потреби, інтереси. Соціальні норми. Життєва позиція особистості. Поняття людської діяльності. Виховання особистості. Соціальна детермінація та свобода в життєорієнтації індивіда. Поняття сенсу людського життя. Сутність та різновиди творчої діяльності. Творчість як шлях до свободи.

Тема 14.

Поліметодологія в інтерпретації аксіологічних проблем людини та суспільства

Історичний розвиток філософських уявлень про цінності. Роль І. Канта в осмисленні проблеми цінностей. Формування аксіологічного напрямку в філософії в XIX ст. Неокантіанська школа цінностей Г. Лотце, В. Віндельбанда, Г. Ріккерта. Проблема природи, способу буття цінностей. Цінності в структурі соціуму. Культура і цінності. Цінності і антицінності. Суб'єкт-об'єктна природа цінностей. Цінності як структурний елемент діяльності. Поняття ціннісна свідомість. Логічні елементи категорії цінності. Ієрархія цінностей людського буття. Цінності як ядро світоглядної проблематики.

Тема 15.

Філософська методологія в осмисленні сучасних глобалізаційних процесів та формування всесвітнього співтовариства

Від техногенної цивілізації – до антропогенної, до практики створення планетарного життєустрою. Образи глобального світу і теорії глобалізму. Глобальний соціальний контекст і національні держави. Головні ознаки глобальних проблем. Основи еко-майбутнього. Україна в контексті глобалізаційних процесів. Від ізоляції до глобалізації суспільного життя (історії). Образи глобального світу і теорії глобалізму. Головні ознаки глобальних проблем сучасності. Періодизація глобалізації та теоретичні підходи до її вивчення.

Тема 16.

Логіко-методологічні проблеми сенсу історії та її рушійних сил

Парадокси ідеї прогресу в історичному поступі людства. Революції, їх типологія як фактору соціальних змін. Сучасні соціальні стратегії. Природа соціального феномена та його законів. Сингуляризм - універсалізм як альтернативні підходи до визначення природи суспільства Типологія суспільства. Природа сучасного інформаційно-технічного суспільства. Пошуки сенсу і кінцевої мети історії в сучасній соціальній філософії. Особистість в історії. Взаємоузгодження особистого та надособового в історичному процесі. Проблема спрямованості історичного процесу. Поняття суспільного прогресу. Структура й критерії суспільного прогресу. Криза сучасної цивілізації та шляхи її подолання.

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 2. Рух, простір і час – атрибути матерії

Тема 5. Філософія пізнання

Тема 9. Філософська думка в Україні

Тема 11. Атрибути матерії – рух, простір, час

Тема 12. Вчення про розвиток. Форми діалектики

Тема 13. Виміри сучасності

Тема 14. Філософія пізнання

Тема 15. Вчення про суспільство.

Тема 17. Діалектика матеріального та духовного життя суспільства

Тема 19. Рушійні сили та суб'єкти суспільного розвитку

Тема 20. Духовна сфера життя суспільства

Тема 23. Аксіологічні проблеми людини та суспільства

Тема 25. Проблема сенсу історії та її рушійних сил

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

При засвоєнні курсу «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії» індивідуально-самостійна робота відіграє важливу роль передовсім у загальній та фаховій підготовці аспіранта. Вона формує професійні уміння і навички, підвищує загальний культурний рівень майбутніх викладачів фахових дисциплін.

Індивідуально-самостійна робота аспіранта виявляється в опрацюванні спеціальної літератури, в умінні вільно орієнтуватися у філософських школах, напрямках, персоналіях, вмінні здійснювати аналіз і давати оцінку складним явищам філософії, культури.

Зміст індивідуально-самостійної роботи визначається специфікою навчальної дисципліни, де самостійне набуття знань і пізнавальна активність аспіранта є складовою його навчання. Викладач допомагає відпрацювати основні теми, дає конкретні вказівки щодо обсягів, напрямків і тем індивідуально-самостійної роботи. Звертає увагу на спрямованість навчання за принципом послідовності. Викладач готує аспіранта до самостійного розв'язання навчальних завдань, підтримує ініціативу у доборі додаткових навчальних джерел. З цією метою пропонуються різноманітні творчі завдання для індивідуального розвитку аналітичного мислення.

Індивідуально-самостійна робота аспіранта здійснюється під контролем викладача. Педагог зобов'язаний здійснювати огляд тем, передбачених для індивідуально-самостійного опрацювання аспірантами, із зазначенням рекомендованої літератури і творів для аналізу.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Курс «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії» вивчається протягом першого року навчання усіх спеціальностей і передбачає теоретичне лекційне навчання, семінарські.

На теоретичних лекційних заняттях аспіранти повинні опрацювати складні питання історичних, теоретичних та методологічних аспектів розвитку філософського знання.

На семінарських заняттях аспіранти повинні виявити рівень засвоєння навчального матеріалу, уміння орієнтуватися в основних питаннях розвитку філософського знання.

Наприкінці курсу складається іспит.

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

К о н т р о л ь   т а   о б л і к   у с п і ш н о с т і

З метою визначення повноти та тривкості знань і практичних навичок, набутих у процесі засвоєння курсу ««Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії», у навчальному плані передбачено екзамен в кінці року.

Іспитові вимоги

При проведенні екзамену передбачаються відповіді в усній формі на питання білета, у структурі якого відтворено основні форми теоретичної і практичної роботи. Першим, другим та третім питаннями білету передбачено відповідь із теоретичного матеріалу курсу.

Критерії оцінок

На оцінку «5»:

A (90-100 балів) відповідь аспіранта, яка виявляє бездоганні знання з філософських проблем; функцій та принципів філософії; стану наукових філософських досліджень. Враховується також виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи.

B (84-89 балів) заслуговує відповідь аспіранта на поставлені питання, що допускає певні неточності стосовно концептуальних аспектів теоретичних. Враховується також виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи.

C (74-83 балів) заслуговує відповідь аспіранта на всі поставлені питання з неточностями, помилками, неповнотою аргументації щодо історико-теоретичних концептуальних аспектів, стану теоретичних досліджень. При цьому також враховується виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи й індивідуальних творчих завдань навчальної дисципліни «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії».

D (66-73 балів) заслуговує відповідь, в якій допущені грубі помилки, незнання навчального матеріалу в межах програми навчального курсу; при цьому також враховується виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи й індивідуальних творчих завдань навчальної дисципліни «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії».

E (61-65 балів) заслуговує відповідь на поставлені питання, які не демонструють розуміння суті теоретичних питань внаслідок невідвідування лекційних і практичних занять та несистематичного виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи й індивідуальних творчих завдань навчальної дисципліни «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії».

FХ (21-60 балів) виставляється аспірантові, який не продемонстрував належного рівня знань навчального матеріалу в межах програми курсу «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії»; припустився грубих змістовних помилок, які свідчать про відсутність відповідних знань або їх поверховість; не виконав жодного самостійного та індивідуального завдання, передбаченого навчальною програмою; не вміє узагальнювати та аргументувати власну думку з теоретичних основ навчальної дисципліни. Аспірант може бути допущений до повторного складання іспиту.

F (0–20 балів) виставляється аспірантові, який не орієнтується в теоретичних питаннях навчального матеріалу в межах програми курсу; не виконав жодного самостійного завдання, передбаченого навчальною програмою; не відвідав жодного лекційного заняття, а тому обов'язково зобов'язаний повторно прослухати та вивчити навчальну дисципліну «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії».

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для іспиту, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
84–89	B	добре	
74–83	C		
66–73	D	задовільно	
61–65	E		
21–60	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано (з можливістю повторного складання)
0–20	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)

9. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ АСПІРАНТИ

Для складання екзамену аспірант обов'язково має відвідувати лекційні і семінарські заняття. Розподіл балів здійснюється за 100 бальною шкалою, який складається з відвіданих лекційних і семінарських занять. Розподіл балів обчислюється:

- відвідання лекційного заняття – 1 бал
- робота на семінарському занятті – 2 бала
- підготовка доповіді на семінарському занятті – 7 балів.

10. ОРІЄНТОВНИЙ СПИСОК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ЕКЗАМЕНУ

1. Історичні передумови формування філософії як науки.
2. Предмет філософії і специфіка філософського знання
3. Філософія як творчість «концептів» Ж. Делеза і Ф. Гваттарі

4. Основні функції філософії. Співвідношення понять «філософія» і «світогляд»
5. Модель філософії в праці Д. Гільдебранда «Що таке філософія?»
6. Діалектичний і метафізичний способи осмислення світу
7. Поняття «матерія», «рух», «простір» і «час»
8. Поняття «ідеальне», «дух» і «душа», їх тлумачення ідеалізмом і матеріалізмом
9. Категорії «буття» і матерія: спільне і відмінне
10. Категорія «реальність». Об'єктивна і суб'єктивна реальність.
11. Сучасне розуміння діалектики та її альтернатив
12. Категорія «можливість» і «дійсність» та «вірогідність». Роль суб'єктивного фактора у перетворенні можливості в дійсність
13. Категорії «причина» і «наслідок» та їх роль в осягненні детермінізму в природі та суспільстві
14. Категорії «необхідність» і «випадковість», «необхідність» і «свобода» та їх роль в осмисленні практичної і творчої діяльності людини
15. Категорії «зміст» і «форма», їх діалектичний взаємозв'язок
16. Категорії «сутність» і «явище», їх методологічне значення
17. Категорії одиничне, особливе, загальне
18. Закон єдності і боротьби протилежностей та його світоглядно-методологічне значення
19. Закон взаємного переходу кількісних змін у якісні та його світоглядно-методологічне значення
20. Закон заперечення заперечення та його роль в осягненні поступального характеру розвитку
21. Теорія пізнання (гносеологія, епістемологія) та її предмет
22. Поняття суб'єкта та об'єкта пізнання в сучасній філософії
23. Філософське вчення про єдність чуттєвого та раціонального в пізнанні
24. Філософське вчення про «відображення» та його роль в процесі пізнання
25. Філософське вчення про логіку та інтуїцію в процесі пізнання
26. Форми і методи наукового пізнання
27. Проблема істини та її критеріїв в філософії. Види істини
28. Сучасні наукові уявлення про походження і сутність людини.
29. Біологічне і соціальне в людині. Визначення людини в сучасній філософії
30. Свідомість, її походження і сутність як філософська проблема
31. Поняття свідомість і самосвідомість. Філософські концепції свідомого і несвідомого
32. Сучасні філософські інтерпретації суспільної свідомості. Форми суспільної свідомості
33. Поняття «суспільство». Суспільство як саморегулятивна і функціональна система
34. Філософсько-історичні концепції суспільного розвитку
35. Поняття географічного середовища: історія і сучасність

36. Матеріальне і духовне виробництво, їх взаємозв'язок.
37. Поліметодологія в поглядах на основи суспільного розвитку
38. Поняття суспільного виробництва
39. Продуктивні сили та виробничі відносини
40. Поняття «рушійні сили розвитку суспільства»
41. Філософське вчення про суб'єкти суспільного розвитку
42. Особливості науково-технічного прогресу. Роль сучасних інформаційно-комунікативних технологій в науковому розвитку
43. Сутність, структура та функції політичної системи
44. Держава – базовий інститут політичної системи
45. Національна держава і громадянське суспільство
46. Політична свідомість і політична культура як елементи політичної системи
47. Філософські тлумачення науки як феномена культури
48. Ціннісно-орієнтаційна діяльність людини. Цінності та їх різновиди
49. Поняття «людина», «індивід», «особистість»
50. Проблема смерті і безсмертя в історії філософії і в сучасній науці. Сенс життя
51. Сцієнтизм і антисцієнтизм, «технологічний оптимізм» і «антропологічний песимізм» у сучасній філософії
52. Екологія та екологічні проблеми України
53. Народонаселення – передумова та суб'єкт історичного розвитку
54. Історичні типи відтворення населення. Закон Мальтуса
55. Сім'я та її функції. Актуальні проблеми функціонування сучасної сім'ї в Україні
56. Сучасні філософські концепції культури.
57. Особливості становлення Київського світоглядно-антропологічного напрямку (українські філософи-шістдесятники)
58. Філософія стародавньої Індії і Китаю
59. Натурфілософія мілетської школи (Фалес, Анаксімен, Анаксіандр)
60. Філософський антропологізм Сократа
61. Філософські і естетичні ідеї Платона
62. Філософські ідеї Арістотеля. Вчення про мистецтво
63. Середньовічна схоластика. Боротьба реалізму і номіналізму
64. Принцип гармонії віри і розуму в філософії Ф. Аквінського
65. Характерні риси світоглядної спрямованості філософії Відродження (натурфілософія, пантеїзм, деїзм)
66. Зародження і формування філософії в Київській Русі
67. Суб'єктивний ідеалізм Д. Берклі і скептицизм Д. Юма
68. Раціоналістична філософія Р. Декарта
69. Пантеїстична філософія Б. Спінози
70. Обґрунтування методу пізнання в філософії Ф. Бекона
71. Французьке просвітництво і французький матеріалізм XVIII століття
72. Філософія в Києво-Могилянській академії
73. Філософія серця Г. С. Сковороди

74. Філософське вчення І. Канта. Обґрунтування агностицизму
75. Ідеалістична діалектика Гегеля
76. Антропологізм філософії Л. Фейєрбах
77. Філософія марксизму. Діалектико-матеріалістичне вчення про суспільство
78. Філософія волі А. Шопенгауера
79. Філософські ідеї Ф. Ніцше
80. Соціально-політичні погляди членів Кирило-Мефодіївського братства. Т. Г. Шевченко. Проблема людини і нації
81. Кардіоцентризм філософії П. Юркевича
82. Філософія та соціально-політичні ідеї в працях М. П. Драгоманова
83. Філософські та естетичні ідеї в працях І. Я. Франко
84. Загальна характеристика філософії української діаспори в ХХ ст. (Липінський, Донцов, Чижевський)
85. Теорія психоаналізу З. Фрейда
86. Витоки, розвиток та сучасний стан філософії екзистенціалізму
87. Особливості філософії постмодернізму та її вплив на сучасну культуру
88. Кінець історії і остання людина Ф. Фукуяма
89. Особливості концепції футурошоку Е. Тоффлера
90. Неотомізм як сучасна релігійно-філософська доктрина

11. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Методичним забезпеченням дисципліни з курсу «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії» є:

1. Робоча програма з курсу «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії
2. Підручники, посібники та монографії (див. Рекомендована література).
3. Наукові статті (див. Рекомендована література).

12. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Предмет філософії і специфіка філософського знання.
2. Взаємозв'язок філософії з наукою
3. Взаємозв'язок філософії з політикою
4. Взаємозв'язок філософії з мораллю
5. Взаємозв'язок філософії з мистецтвом
6. Взаємозв'язок філософії з релігією.
7. Основні функції філософії.
8. Співвідношення понять «філософія» і «світогляд».

9. Діалектичний і метафізичний способи осмислення світу.
10. Поняття «матерія», «рух», «простір» і «час».
11. Поняття «ідеальне», «дух» і «душа», їх тлумачення ідеалізмом і матеріалізмом.
12. Співвідношення категорій «буття» і «матерія».
13. Специфіка суспільного буття людини.
14. Категорія «реальність». Об'єктивна і суб'єктивна реальність.
15. Категорія «можливість» і «дійсність». Роль суб'єктивного фактора у перетворенні можливості в дійсність.
16. Категорії «причина» і «наслідок».
17. Категорії «необхідність» і «випадковість», «необхідність» і «свобода».
18. Категорії «зміст» і «форма», їх діалектична взаємодія.
19. Категорії «сутність» і «явище», їх методологічне значення.
20. Одиначне, особливе, загальне.
21. Закон єдності і боротьби протилежностей
22. Закон взаємного переходу кількісних і якісних змін
23. Закон заперечення заперечення.
24. Епістемологія (теорія пізнання) і її предмет
25. Поняття суб'єкта та об'єкта пізнання
26. Єдність чуттєвого та раціонального в пізнанні
27. Логіка та інтуїція в процесі пізнання
28. Практика і процес пізнання
29. Практика як критерій істини
30. Форми і методи наукового пізнання
31. Методологічні проблеми гуманізації освіти на сучасному етапі
32. Місце і функція філософії в сучасній системі освіти
33. Проблема розуміння в педагогічній діяльності
34. Проблема удосконалення гуманітарної підготовки студентів-лінгвістів
35. Антропоцентризм як критерій розвитку цивілізації
36. Філософська антропологія в системі духовної культури
37. Проблема індивідуальності в філософії
38. Філософія стародавньої Індії і Китаю.
39. Особливості античної філософії.
40. Зародження і формування філософії в Київській Русі.
41. Середньовічна філософія. Умови її формування і основні положення.
42. Середньовічна схоластика. Боротьба реалізму і номіналізму.
43. Характерні риси епохи Відродження. Роль мистецтв в формуванні духовної культури Відродження.
44. Основні положення філософії епохи Відродження (натурфілософія, пантеїзм, деїзм).
45. Особливості філософії Нового часу. Матеріалізм Бекона, Гоббса, Локка.
46. Суб'єктивний ідеалізм Берклі і Юма.
47. Філософські ідеї Рене Декарта.
48. Пантеїзм філософії Спінози.

49. Французьке просвітництво і французький матеріалізм XVIII століття.
50. Характерні особливості філософії в Києво-Могилянській академії.
51. Філософія Г. С. Сковороди.
52. Філософія І. Кант.
53. Філософія Г. В. Ф. Гегеля.
54. Філософія Л. Фейєрбаха.
55. Філософія марксизму. Соціально-політичні умови його виникнення та науково-теоретичні джерела.
56. Філософія марксизму. Матеріалістичне розуміння історії і проблема відчуження і свободи.
57. Вчення марксизму про комунізм. Історична доля марксизму.
58. Філософія волі А. Шопенгауера.
59. Філософія Ф. Ніцше.
60. Соціально-політичні погляди членів Кирило-Мефодіївського братства.
Т. Г. Шевченко. Проблема людини і нації.
61. Філософські погляди П. Юркевича.
62. Філософія та соціально-політичні ідеї в працях М. П. Драгоманова.
63. Філософія та соціально-політичні ідеї в працях І. Я. Франко.
64. Загальна характеристика філософії української діаспори в ХХ ст.
(Липінський, Донцов, Чижевський).
65. Теорія психоаналізу З. Фрейда.
66. Філософські принципи Ж.-П. Сартра
67. Філософія неопозитивізму
68. Філософія постмодернізму
69. Релігійно-філософські напрямки ХХ століття.
70. Неотомізм і персоналізм.
71. Сучасні наукові уявлення про походження і сутність людини.
72. Свідомість, її походження і сутність як філософська проблема.
73. Свідомість і самосвідомість. Свідоме і несвідоме.
74. Філософсько-історичні погляди на розвиток суспільства
75. Поняття географічного середовища: історія і сучасність
76. Матеріальне і духовне виробництво, їх взаємозв'язок.
77. Поліметодологія в поглядах на основи суспільного розвитку
78. Поняття суспільного виробництва
79. Продуктивні сили та виробничі відносини
80. Поняття «рушійні сили розвитку суспільства»
81. Суб'єкти суспільного розвитку
82. Особливості науково-технічного прогресу
83. Сутність, структура та функції політичної системи
84. Держава – базовий інститут політичної системи
85. Національна держава і громадянське суспільство
86. Політична свідомість і політична культура як елементи політичної системи
87. Наука як феномен культури

88. Пізнавальна діяльність людини. Проблема істини і її критеріїв в філософії. Види істини.
89. Ціннісно-орієнтаційна діяльність людини. Цінності і їх різновиди.
90. Поняття «людина», «індивід», «особистість».
91. Проблема смерті і безсмертя в історії філософії і в сучасній науці. Сенс життя.
92. Поняття «культура». Культура і цивілізація.
93. Культура і прогрес. Сцієнтизм і антисцієнтизм, «технологічний оптимізм» і «антропологічний песимізм» у сучасній філософії.
94. Проблеми екології, демографії, духовного здоров'я людини і їх альтернативи як глобальні проблеми сучасності.
95. Екологія та екологічні проблеми України
96. Народонаселення – передумова та суб'єкт історичного розвитку
97. Сім'я та її функції
98. Історичні типи відтворення населення. Закон Мальтуса
99. Філософські аспекти глобальних проблем сучасності
100. Перспективи сучасної цивілізації

13. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеенко І.В. Національні держави в умовах глобалізації світу (політичні і правові аспекти). – К., 2006
2. Андрос Є.І. Інтелект у структурі людського буття. – К., 2010
3. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. – К., 1996
4. Андрущенко Т.І. Проблема естетичного в культурі. – К., 2011
5. Бабушка Л.Д. Фестивація як комунікативний апропріатор глобалізаційних інтересів у культуротворчому просторі. – Ніжин, 2020
6. Безклубенко С. Етнокультурологія. – К., 2002
7. Біблер В.С. Культура. Діалог культур. – К., 2018
8. Богуцький Ю. Саморганізація культури: онтологія, динаміка, перспективи. – К., 2008
9. Бодріяр Жан. Симулякри і симуляція. – К., 2004
10. Булатов М.О. та ін. Філософія ноосфери. К., 1995
11. Булатов М.О., Загороднюк М.О. та ін. Філософська антропологія в контексті сучасної епохи. – К., 2001
12. В.Г. Нестеренко Вступ до філософії. – К., 1995, стор. 7-20
13. Велесова книга. – К., 2004
14. Гарднер Говард. Множинні інтелекти. – К., 2004
15. Гатальська С.М. Філософія культури. – К., 2005
16. Головей В. Ю. Сакральне в мистецтві: проблеми образотворчої репрезентації. – ЛУЦЬК, 2012
17. Горак Г. Філософія. – К., 1997
18. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. – К., 1996
19. Горський В.С. Нариси з історії філософської культури Київської Русі. – К., 1993
20. Гуманізм: сучасні інтерпретації та перспективи. – К., 2001
21. Гуменюк Т.К. Нова чуттєвість «*commencement de siècle*» як феномен культури: світоглядні настанови й художньо-естетичні виміри/ Культуротворчі виміри людини в сучасному універсумі. – К. Вид-во Ліра, 2019.
22. Демчук Р. Українська ідентичність у модусі міфологеми. К., 2014
23. Дуйкін В.Р. Філософія людини П. Тейяра де Шардена. – Черкаси, 2004
24. Ентоні Сміт. Нації та націоналізм у глобальну епоху. – К., 2006
25. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К., 1993
26. Історія філософії України: Підручник. – К., 1994
27. Кітов М.Г. Руська національна філософія в контексті української історії та культури. – К., 2008
28. Колізії антропологічного розмислу. – К., 2002
29. Кониський Г. Філософські твори: У 2-х т. – К., 1990

- 30.Кримський С.Б. Запити філософських смислів. – К., 2003
- 31.Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. – К., 2008
- 32.Кримський С.Б. Про софійність, правду, смисли людського буття. – К., 2010
- 33.Крістева Юлія. Полілог. – К., 2004
- 34.Культура в сучасних трансформаційних процесах. Відп. ред. проф. Бровко М.М. - Ніжин, 2011
- 35.Кульчицький О.. Світовідчуження українця (зб. "Українська душа") – К., 1992, стор. 51-55
- 36.Кун Томас. Структура наукових революцій. – 2001
- 37.Культуротворчі виміри людини в сучасному універсумі. К., 2019
- 38.Личковах В. Філософія етнокультури. К., 2011.
- 39.Лукрецій Кар. Про природу речей. – К., 1988
- 40.Людина в лабіринті перспектив. – К.,2004
- 41.Людина в цивілізації ХХІ століття: проблеми свободи. – К., 2005
- 42.Лютій Т. Розумність нерозумного. – К., 2007
- 43.Мазепа В.І. Культуроцентризм світогляду Івана Франка. – К., 2004
- 44.Марсель Г. Homo viator. – К., 1999
- 45.Маслікова І.І. У пошуках спільного блага: етичні колізії соціальних практик. Київ, 2018.
- 46.Мацько І.З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія. – К., 1990
- 47.Науковий світогляд на зламі століть. – К., 2006
- 48.Нічик В.М., Литвинов В.Д., Стратій Я.М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні. – К., 1990. – С.18-241.
- 49.Новіков Б.В. Творчість як спосіб здійснення гуманізму. – К., 2005
- 50.Опанасюк О. Інтенціональність у просторі культури: мистецтвознавчий, культурологічний та філософський аспекти. – К., 2018
- 51.Пауло Фрейро. Формування критичної свідомості. – К., 2003
- 52.Попович М.В. Григорій Сковорода: філософія свободи. – К., 2007
- 53.Попович М.В. ХХ Червоне століття. – К., 2005
- 54.Поппер Карл. Відкрите суспільство та його вороги. Т.1,2. – К., 1994
- 55.Прокопович Ф. Філософські твори. Т.1. – К..1979
- 56.П'ятницька-Позднякова І. Музичне мовлення в семіозисі художньої культури України. – Миколаїв, 2018
- 57.Русін Р. Художній образ: від класики до постмодерну. – К., 2015
- 58.Савчук І. Борис Лятошинський і польська культура: комунікації, колаборації, концепти. Ніжин, 2020.
- 59.Саракун Л.П. Культурна політика сучасної України. – Ніжин, 2016
- 60.Світоглядні імплікації науки. – К., 2004
- 61.Сібе Шаап. Нездатність забувати. Новий погляд Ніцше на питання про істину. – К., 2009
- 62.Сорос Дж. Утвердження демократії. – К., 1994
- 63.Спиркин А.Г. Философия. – М., 2004

64. Стоян С.П. Культурно-історичні метаморфози символізму в європейському образотворчому мистецтві. - К., 2014
65. Трипільська цивілізація у спадщині України. – К., 2003
66. Українська душа – К., 1993
67. Федь В. Культуротворче буття. – Слов'янськ, 2009
68. Феномен буття людини. – К., 1999
69. Філософія. Від. ред. проф. Надольний І.Ф. – К., 2008
70. Філософія відродження на Україні. – К., 1990
71. Філософія культури: основні поняття, напрями, персоналії. – К., 2020.
72. Франко І. Із секретів поетичної творчості. Зібрання творів у 50 томах. Т.31. Київ, 2022.
73. Хамітов Н. Самотність у людському бутті. Досвід мета антропології. – К., 2000
74. Холодинська С. Михайло Семенко: культуротворчі пошуки на теренах українського футуризму. – К., 2018
75. Чечель Н.П. Повертаючи стиль: філософсько-антропологічний дискурс української видовищної і драматичної культури від початків до ХУІІІ ст.. – К, Парапан, 2004.
76. Чижевський Д. Нариси історії філософії на Україні. – К., 1992. С.17-88.
77. Шкіль С. Наративний світ російського православ'я. Монографія. – К., 2016
78. Етос і мораль у сучасному світі. – К., 2004
79. Ясперс К. Психологія світоглядів. – К., «Юніверс», 2009.
80. Ятченко В.Ф. Український шаманізм. – К., 2011

ЗМІСТ

1. Опис навчальної дисципліни.....	Target not found!
2. Мета і завдання навчальної дисципліни.....	Target not found!
3. Структура навчальної дисципліни.....	Target not found!
4. Програма навчальної дисципліни	Target not found!
4. 1. МОДУЛЬ I. Історичний фундамент становлення філософської думки: історія, методологія, теорія	Target not found!
4. 2. МОДУЛЬ II. Світоглядно-методологічні засади сучасного філософського знання.....	Target not found!
5. Теми семінарських занять	Target not found!
6. Самостійна робота	Target not found!
7. Методи навчання	Target not found!
8. Методи контролю	Target not found!
9. Розподіл балів, які отримують аспіранти.....	Target not found!
10. Орієнтовний список контрольних питань для екзамену.....	Target not found!
11. Методичне забезпечення	Target not found!
12. Теми рефератів.....	Target not found!
13. Рекомендована література	Target not found!